

ББК 88я43
П78

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т. VII, вип.6.—К., 2005— 408 с.

У збірці висвітлюються актуальні проблеми загальної та педагогічної психології. Збірка адресована як фахівцям, так і тим, хто цікавиться сучасним станом психологічної науки.

Редакційна колегія:

Дійсний член АПН України, докт. психол. н. С.Д. Максименко (*гол. ред.*), канд. психол. н. М.-Л.А. Чепа (*заст. гол. ред.*), канд. психол. н. Ю.Т.Рождественський (*відповідальний секретар*), член-кор. АПН України, докт. психол. н. Н.В. Чепелева, член-кор. АПН України, докт. психол. н. М.Й. Боришевський, дійсний член АПН України, докт. психол. н. В.О. Моляко, член-кор. АПН України, докт. психол. н. Г.О. Балл, докт. психол. н. Н.Ю. Максимова.

Т.О. Небесна — *літературний редактор*
В.С. Пастушенко — *технічний секретар*
Л.А. Філоненко, І.В. Степура — *коректура*
О.І. Баклажов — *макет*

Наукове видання

Друкується за ухвалою Вченої ради Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України

ISBN 966-7913-01-5

ISBN 966-7569-79-9

ISBN 966-7569-95-0

© Інститут психології ім. Г.С. Костюка — підготовка, впорядкування, 2005.

© «ГНОЗІС» — видавництво 2005.

ЗМІСТ

І.В. Ананова Особливості системи ставлень до себе та свого життя осіб із невротичними розладами, схильних до самозвинувачення	6
В.А. Бараннік Адаптація методики «Опосередковане вимірювання системи самооцінок» для дослідження самооцінки юнаків з відхильною поведінкою	15
О.Б. Бернацька Особистісна зрілість як результат розв'язання кризи юнацького самовизначення	20
Т. Білуха Виховна робота як чинник професійного становлення майбутнього психолога-практика на психологічному факультеті ...	29
В.Й. Бочелюк, Г.С. Вуль Зіграність спортивної команди під кутом зору взаємодії тренера і психолога	36
Л.В. Будяк До проблеми психодіагностики у практичній психології ..	43
І.М. Бушай Психокорекція образу світу старшокласників	50
Т.В. Вашека Програма профілактики суїцидальної поведінки в підлітковому віці	57
Н.О. Видолоб Дитячий фольклор як психолінгвістичний засіб виховання рис духовності у дітей старшого дошкільного віку	64
Ж.П. Вірна Переживання самотності в умовах втрати роботи	70
О.Ф. Волобуєва Психологічні особливості формування компетенції в читанні іноземною мовою майбутніх офіцерів-прикордонників	75
Ю.Л. Горбенко Особливості впливу військового соціального середовища на становлення ціннісних орієнтацій особистості в умовах професійної підготовки	86
А.М. Грись Несформованість ідентичності як одна з причин виникнення відхилень у поведінці особистості	94
С.М. Гузенко Психологічний феномен «Mulier Suadens»(жінка, що переконує)	103
О.В. Гурова Сучасна музична терапія: види та напрямки	109
О.А. Дуднік Іноземна мова і формування толерантності до невизначеності	115
О.М. Журавльова Психолого-педагогічні умови корекції агресивної поведінки підлітків	124
Л. Засєкіна Особливості організації індивідуального інтелекту в контексті інтерперсональної взаємодії	129
Л.В. Калашникова Телебачення як абстрактний агент підкріплення формування просоціальної поведінки молодших школярів	137
О.В. Камінська Взаємозв'язок оцінних компонентів самосвідомості та емоційно-ціннісного самоставлення	144
О.В. Касаткіна Деякі аспекти вивчення комунікативної компетентності студентів	155
О.П. Кисляк Співставлення фізичного Я-образу і самоставлення у хворих на дитячий церебральний параліч	161

23. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Fourth Edition, Chief Editor: A.P. Cowie, Oxford University Press, 1992. – 1580 p.

24. Savage John F. Teaching Reading Using Literature, the USA, Dubuque: WCB Wm, C. Brown Communications, Inc., 1994. – 464 p.

Ю.Л. Горбенко

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасне українське суспільство перебуває на етапі якісних перетворень. Перебудова суспільно-економічної ситуації, продовження процесу трансформації ціннісних орієнтацій багатьох верств населення створює складні умови для визначення молодим поколінням своїх ціннісних пріоритетів. Ще більше ускладнюється процес становлення ціннісних орієнтацій особистості, коли молодь зазнає впливу особливої атмосфери навчання й виховання у вищому навчальному закладі освіти.

Для військовослужбовців, крім того, становлення ціннісних орієнтацій обумовлене особливостями військового соціального середовища.

Вивчення механізму взаємодії зовнішнього впливу соціального середовища і внутрішнього процесу становлення ціннісних орієнтацій особистості у процесі адаптації до військового середовища в сучасній складній ситуації, на наш погляд, є досить актуальним. Розуміння закономірностей процесу становлення ціннісних орієнтацій особистості може підвищити ефективність виховних заходів, надасть додаткові можливості формування необхідних професійних якостей особистості.

Про складність вивчення впливу соціального середовища на становлення ціннісних орієнтацій особистості говорив у своїх працях Л.С. Виготський. Розкриваючи механізм взаємодії «внутрішнього» і «зовнішнього», він стверджував, що «індивід формує свій внутрішній світ шляхом засвоєння, інтеріоризації історично сформованих форм і видів соціальної діяльності і, у свою чергу, екстеріоризує свої психічні процеси. При цьому будь-яка інформація не переходить прямо у реальність психічну, вона співвідноситься із соціальним значенням та особистісним смислом. Таким чином, «соціальне» й «індивідуальне», що, на перший погляд, є протилежностями, виявляються пов'язаними один з одним генетично й функціонально» [13, с.63].

Багато вчених, намагаючись дослідити окреслену проблему, відзначають, що ціннісні орієнтації молоді формуються під суперечливим впливом різних чинників [6; 11; 12; 21; 24; 26]. Серед чинників, що впливають на ціннісні орієнтації, називаються: система освіти,

Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України
діяльність політичних організацій, трудового колективу, засобів масової пропаганди, ідеал, місце проживання, рівень політичних знань, професійна зацікавленість, твори мистецтва й літератури, психологічні характеристики особистості, роль сім'ї. Також на формування ціннісних орієнтацій молоді більш відчутно починають впливати такі чинники, як телебачення, радіо, кіно, вивчення суспільних наукових дисциплін, самоосвіта.

Крім того, на становлення ціннісних орієнтацій юнаків суттєво впливають психологічно-вікові аспекти. Як показано в багатьох дослідженнях [20; 22; 26–28], молодь надзвичайно чутлива до змін ціннісних орієнтацій, що, у свою чергу, впливає на становлення таких особистісних новоутворень, як світогляд, самосвідомість, професійні інтереси. Згідно з науковими поглядами М.-Л.А. Чепи, «на цьому етапі починається інтенсивний розвиток пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, формування навчальної діяльності. Особистісна інтеграція завершується кризою юності (17–21 рік), що виявляється початком становлення авторського підходу до визначення і реалізації свого власного погляду на життя і на вибір індивідуального способу життя» [31, с. 34].

Таким чином, складні соціальні умови накладаються на специфічні внутрішні, що може спричинити як внутрішньоособистісні, так і соціальні конфлікти. Ця думка звучить і в останніх працях науковців. Наприклад, О.Л. Светличний стверджує, що в основі механізму трансформації системи ціннісної орієнтації особистості лежить конфліктність смислової сфери [2; 3; 7; 9; 10; 29].

Узагальнюючи твердження вчених про вплив на становлення ціннісних орієнтацій зовнішніх, соціальних умов та внутрішніх чинників, необхідно відзначити, що становлення ціннісних орієнтацій детерміноване:

- соціальним середовищем та умовами життя;
- провідною діяльністю;
- усвідомленням особистістю структури навколишнього світу та свого місця в ньому;
- уявленням про сутність власного «Я»;
- знаходженням свого об'єкта ідентифікації;
- соціальною ідентичністю із цінностями референтних для неї малих контактних груп;
- усвідомленням соціальним суб'єктом своїх потреб у співвідношенні їх із предметами навколишнього світу;
- конфліктністю ціннісно-смислових структур.

Більшість вищеперелічених детермінант набувають своєрідних характеристик у військовому середовищі. Це обумовлено суттєвими відмінностями в організації життєдіяльності військових.

Військове соціальне середовище має низку специфічних властивостей, серед яких:

— політична спрямованість, специфічна система ціннісних орієнтацій, необхідність засвоєння загальнолюдських, національних, державних цінностей як складової, що обумовлює морально-психологічну готовність до захисту батьківщини;

— готовність до діяльності, яка передбачає ризик для здоров'я та життя людини;

— високий ступінь нормативності, жорстка регламентація діяльності законами, статутами й наказами командування, послідовною реалізацією принципу єдиноначальності;

— залежність стану справ у військових колективах від ставлення керівництва країни та суспільства, стану фінансування й забезпечення діяльності державою;

— уніфікаційні вимоги до поведінки й зовнішнього вигляду;

— рухливість соціального статусу та престижу;

— високе моральне і фізичне напруження;

— ізольованість від батьків та соціального середовища, в якому проходило виховання та становлення особистості;

— повна або часткова відсутність будь-якої сторонньої підтримки.

Для з'ясування й розкриття причинних зв'язків між певними умовами життя та діяльності й змінами, які відбуваються у ціннісній ієрархії особистості в умовах військового середовища, ми провели лонгітудне дослідження одночасно у студентів і курсантів одного вищого навчального закладу.

З метою зменшення впливу недоліків лонгітудного плану ми застосовували як відповідні методики у групах, котрі тестувалися щорічно протягом усього періоду навчання у закладі, так і метод поперечних зрізів на вибірці відповідно на першому, другому, третьому та четвертому курсах навчання.

Крім того, ми намагалися забезпечити комплексне вивчення особливостей становлення ціннісних орієнтацій військовослужбовців у процесі їхньої професійної підготовки. Модель дослідження передбачає вивчення зв'язків між елементами ціннісно-сміслової сфери в межах країни, групи й на індивідуальному рівні. Для цього ми вивчали взаємозв'язки і співвідношення між свідомими та підсвідомими компонентами ціннісних орієнтацій та громадянськими якостями (в межах країни); компонентами ціннісних орієнтацій і адаптованістю до військового середовища (в межах групи); між свідомими й підсвідомими компонентами ціннісних орієнтацій особистості як рівень конфліктності ціннісно-сміслової сфери особистості (на індивідуальному рівні). Ми також провели дослідження залежності між індивідуальними показниками адаптованості особистості й рангом цінностей в ієрархії.

Згідно з результатами проведеного дослідження ціннісних орієнтацій військовослужбовців і студентів, які проходять професійну підготовку, було з'ясовано, що динаміка становлення та структура ціннісних орієнтацій військовослужбовців суттєво відрізняється від параметрів

Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України становлення ціннісних орієнтацій цивільної молоді у процесі професійної підготовки.

Особливостями становлення ієрархії цінностей у військовослужбовців є те, що в курсантів знижується важливість цінності «допомога та милосердя до інших» як на свідомому, так і на підсвідомому рівні, на відміну від цивільних студентів, у яких спостерігається протилежна тенденція. У військовослужбовців спостерігається поступове зростання значимості цінності «високий соціальний статус», на відміну від студентів. Таким чином, «прагнення солдата стати генералом» може призводити до деформацій особистісних смислів, а головним критерієм самовизначення курсанта в колективі за сучасних умов стає культ сили й причетність до владних структур.

Враховуючи вищевикладені положення, можна припустити, що зниження важливості поваги до людей у курсантів відбувається в умовах, коли авторитарний стиль управління забезпечує більш інтенсивне просування по службі, аніж повага до підлеглих, і вибір об'єкта ідентифікації відбувається з урахуванням цього.

Найбільш несподіваними виявились результати дослідження, які свідчать про те, що в курсантів з набуттям професійних знань і переходом на старші курси існує тенденція зменшення питомої ваги патріотичних якостей. У студентів, на відміну від військовослужбовців, спостерігається протилежне. Було виявлено, що патріотичні якості військовослужбовця проявляються тим більше, чим вище в ієрархії цінностей стоять загальнолюдські цінності. Дослідження рівня сформованості патріотичних якостей підтвердило тенденцію до зниження значимості цінності «досягнення позитивних змін у суспільстві» відповідною кореляцією між рангом цієї цінності й показниками гесту патріотичних якостей.

Крім того, сформованість патріотичних якостей зворотно корелює із цінністю «високе матеріальне забезпечення». Це дає підстави говорити про те, що у професійній армії сформувати національні патріотичні якості буде важко. Якщо врахувати виявлену динаміку зростання важливості цінності «високе матеріальне забезпечення» у військовослужбовців у процесі навчання, то увага керівництва держави до формування громадянських цінностей, на нашу думку, повинна постійно зростати.

Формування професійно важливих громадянських якостей військовослужбовців на сучасному етапі розвитку суспільства стає проблемним у зв'язку з тим, що військово соціальне середовище генерує зразки поведінки, які прискорюють формування споживацьких особистісних ціннісних орієнтацій, спрямованих на задоволення власних потреб. Коруптованість усіх структур, недовіра до вищого керівництва держави та Збройних сил, неефективна організація бойової підготовки, задіяність у господарських роботах, не пов'язаних із

виконанням службових обов'язків, авторитарний принцип керівництва призводять до нівелювання цінності «висока соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві» і, відповідно, цінності захисту держави взагалі.

У чому ж причина розбіжностей показників виявлених у військовослужбовців і студентів?

Система навчання й викладання у ВНЗ могла б забезпечити формування патріотичних якостей (це підтверджується даними дослідження патріотичних якостей у студентів), але для військовослужбовців зміна ієрархії цінностей під час професійної підготовки обумовлена ступенем незбігання матеріалу, що викладається, із сучасними реаліями військового життя, зміст якого протилежний тим знанням, які повинні засвоюватись. За таких умов курсанти поступово втрачають віру в справедливість, чесність та інші загальнолюдські цінності. Така ситуація підтверджує постулати А.Г. Асмолова про те, що «перевиховання особистості завжди йде через зміну діяльності, а тим самим і через зміну смислових настанов і в принципі не може здійснюватися за допомогою впливу чисто вербального характеру» [4, с. 327–328].

У цій ситуації актуальним залишається вислів С. Петлюри. «Кожен член нації мусить творити бодай малі патріотичні вчинки; з малих діл твориться історія, великі заслуги синів народу. З проблисків загорається огонь любові до неї, а з огню активної любові родиться ім'я — Патріот» [25, с. 94].

Причини того, що військовий навчальний заклад фактично не виконує свого основного завдання – готувати патріотів, можна зрозуміти, проаналізувавши офіційно визнані недоліки системи військової освіти.

Військова освіта України, так само як і загальнодержавна, загалом відзначається:

- приниженням її ролі, детермінацією в певних межах та залишковим принципом фінансування;

- «валовим» характером підготовки фахівців, ігноруванням особистості, недостатньо активним пошуком талантів та відсутністю зацікавленості в наданні їм можливостей для повного розкриття здібностей;

- девальвацією цінностей вищої освіти, її елітарності в аспекті розвитку інтелектуального рівня особистості, її статусу, що має гарантувати особистості певну соціальну роль та матеріальне забезпечення;

- авторитарним управлінням освітою, ігноруванням національних особливостей;

- технократичним уявленням про соціальну роль фахівців із втратою особистістю свого загального духовного та культурного рівня;

- ізольованістю від світової освіти, ігноруванням її досвіду;

- певною затеоретизованістю психолого-педагогічної науки, відривом її від реального навчально-виховного процесу;

Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України

— недостатньою інтеграцією з фундаментальною та прикладною наукою, сучасними технологіями, засобами, що відповідають кращим світовим зразкам;

— певною невідповідністю структури та змісту навчання вимогам життя й реальній практичній діяльності фахівців, розмитістю кваліфікаційних вимог;

— перевантаженістю змісту навчання, ігноруванням психофізіологічних рекомендацій стосовно можливостей засвоєння тими, хто навчається, пропонованих обсягів навчального матеріалу;

— недостатньою розробленістю всебічної системи мотивації навчання;

— недооцінкою значення самостійної роботи в системі навчання у розвитку особистості;

— недосконалістю системи психолого-педагогічного супроводу підготовки фахівців;

— відсутністю чітких критеріїв об'єктивного оцінювання знань та вмій тих, хто навчається; недостатньою вимогливістю науково-педагогічного складу; недостатнім використанням такого засобу, як відрахування з навчального закладу [23, с. 47].

Ураховуючи зазначені вище недоліки і те, що професійне становлення неможливе без нагромадження несвідомого досвіду й настанов, необхідно визнати, що закономірно настає момент, коли професійне несвідоме перетворюється на стереотипи мислення, поведінки та діяльності. Негативні приклади безпосереднього керівництва, недосконалість стилю та методів управління процесом підготовки офіцерських кадрів, невідповідність структури та змісту навчання вимогам життя і реальній практичній діяльності призводять до того, що в екстремальних ситуаціях бойових дій, до яких повинні готувати ВВНЗ, можуть спрацювати стереотипи, засвоєні під час професійної підготовки.

Ще П.Я. Гальперін зазначав: «...при несподіваній зміні ситуації нерідко трапляється, що дії починають виконуватися за окремими умовними подразниками, без усвідомлення фактичного становища загалом. Тоді говорять, що автоматизм діє всупереч розумінню. Інакше кажучи, стереотипізація є однією з переваг психіки, але разом з тим вносить більші перекручення у відображення професійної реальності й породжує різноманітні психологічні перепони» [14, с. 84].

К.Бімерс вказує на те, що «ситуація – це функція особистості в тій же мірі, в якій поведінка особистості є функцією ситуації» [32, с. 183].

Підтвердження такої тенденції вже зафіксовані даними соціологічного дослідження, проведеного ще в 1994 році Е. Афонінім. Згідно з результатами його дослідження, «блок службово-патріотичних цінностей, що охоплює «престиж військової служби», «вірність Конституції», «престиж армії», «вірність присязі» тощо, притаманний лише офіцерам із вислугою понад 15 років, блок цінностей матеріальних

переваг, «забезпечення стабільності існування», «можливість раніше вийти в запас», «кар'єра» домінує в офіцерів із вислугою 5–10 років. Блок родинних та особистих цінностей, який охоплює такі цінності, як «родинне благополуччя», «особистісна свобода», «гідність особистості», «відповідальність» та ін., як свідчать результати дослідження, є найважливішим для молодих офіцерів, але майже повністю «розпадається» з вислугою. Як ми бачимо, із часом структура цінностей матеріальних переваг пересилує структуру службово-професійних цінностей» [5, с. 152–159].

Отже, слід наголосити, що в період становлення особистості зростає значення об'єктивних обставин, що впливають на свідомість та підсвідомість людей, зокрема взаємодії між ціннісними орієнтаціями й різними формами соціальної практики.

Таким чином перед колективами вищих військових навчальних закладів постає складне завдання – створення відповідних соціальних умов для становлення національних ціннісних орієнтацій та національної самосвідомості як чинників, що забезпечують професійну придатність військових фахівців до майбутньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: Московский университет, 1980. – 416 с.
2. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирования личности. М., 1976. – 158 с.
3. Асеев В.Г. О диалектике детерминации психического развития / Принцип развития в психологии. – М., 1978. – 222 с.
4. Асмолов А.Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии. – М.: Смысл, 2002. – 480 с.
5. Афонін Е.А. Становлення Збройних Сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми. – К.: Інтерграфік, 1994. – 304 с.
6. Бондар Н.Є. Формування особистісної репрезентації життєвого шляху в юнацькому віці: Автореф. дис.... канд. псих. наук. – К., 1998. – 17 с.
7. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М.: Мысль, 1988. – 301 с.
8. Бужак Т.М., Степанов С.Ю. Опыт утверждения общечеловеческих ценностей – культурных символов - в индивидуальном сознании // Вопросы психологии. 1997. № 5. – С. 44–56.
9. Василюк Ф.Е. Психология переживания: анализ преодоления критических ситуаций. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 200 с.
10. Виллюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 288 с.
11. Волков Е.С. Зависимость ценностных ориентаций студентов от смены вида деятельности: Методические рекомендации. – М.: МГПИ, 1981. – 29 с.

12. Волков Е.С. Психологические особенности развития ценностных ориентаций у студентов педвуза: Автореф. дис.... канд. психол. наук. – М., 1983 – 16 с.

13. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. – М.: АПН, 1960. – 500 с.

14. Гальперин П.Я. Введение в психологию. – М., 1976. – 284 с.

15. Зеер Э.Ф. Психология профессий: – М.: Деловая книга, 2003. – 336 с.

16. Ігнатенко П.Р Аксіологія виховання: від термінології до постановки проблем // Педагогіка і психологія. 1995. – № 3 (8). – С. 122–123.

17. Лапин Н.И. Модернизация базовых ценностей россиян // Социологические исследования. 1996. № 5. – С. 3–19.

18. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности // Вестник МГУ. Сер. «Психология». 1996. № 4. С. 35–44.

19. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.

20. Лисовский А.В., Голод С.И. Образ жизни современного студента // Социологические исследования. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1981. – 206 с.

21. Мороз Л.І. Особливості прояву ціннісних орієнтацій у міжстатевій поведінці молоді ранньоюнацького віку: Дис.... канд. психол. наук. – К., 1993. – 153 с.

22. Научитель Е.В. Ценностные ориентации студентов: психологические факторы формирования, развития, трансформации: Дис.... канд. психол. наук. – Харьков, 1988. – 181 с.

23. Нещадим М.І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К., 2002. – 848 с.

24. Павленко В.В. Формування професійних переконань у студентів педагогічного вузу: Дис.... канд. психол. наук. – К., 1995. – 173 с.

25. Петлюра С. Патріотизм // Розбудова держави. 1997. № 7/8. – С. 94–101.

26. Петрикас В.А. Некоторые проблемы ценностных ориентаций военной молодежи // Социологические исследования. 1995. № 12. – С. 32–35.

27. Разжавина Л.В. Развитие и формирование ценностных ориентации у студентов педвуза: Автореф. дис.... канд. психол. наук. М. 1990. 20 с.

28. Социально-профессиональная ориентация студенчества // Сб. статей Ин-та философии, социологии и права АН Лит. ССР / Отв. ред. М.Титма – Вильнюс: Б. и., 1981. – 229 с.

29. Столин В.В. Самосознание личности. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1983. – 284 с.

30. Тимошин М.З. Формирование ценностных ориентаций советской молодежи средствами массовой информации и пропаганды как процесс социального управления. – Алма-Ата, 1977. – 131 с.

31. Чепало М.-Л.А. Шлях від народження до смерті: осмислення сутнісних рівнів людського розвитку // Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. пр. Ін-ту психол. ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2001. Т. III. Ч. 2. – С. 31–40.

32. Эммонс Р. Психология высших устремлений: мотивация и духовность личности. – М.: Смысл, 2004. – 416 с.

А.М. Грись

НЕСФОРМОВАНІСТЬ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ОДНА З ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ ВІДХИЛЕНЬ У ПОВЕДІНЦІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження

Одним із провідних завдань суспільства та сучасної освіти є формування цілісної особистості. Її становлення тісно пов'язане з процесом ідентифікації, який передбачає самовизначення людини, розвиток її свідомості та самосвідомості, формування Я-образу особистості як суб'єкта конкретної спільноти. Результатом такого процесу є ідентичність особистості.

Проблема становлення ідентичності – це проблема створення певного сенсу буття, стилю та способу життя особистості. Це і філософія людських цінностей та чеснот, і власний приклад вибору життєвої позиції. Тому головним питанням виступає шлях самовдосконалення особистості та методи, що ведуть до нього. У вивченні ідентичності центральним є питання, від чого залежать єдність і послідовність поведінки й психічних процесів індивіда та яка їх міра в різних контекстах і ситуаціях та на різних етапах його життєвого шляху, тобто об'єктивна діалектика усталеності та мінливості особистості.

Аналіз останніх досліджень

Різні аспекти цієї проблеми відображені у численних працях західних (З. Фрейд, Е. Фромм, Е. Еріксон, Г. Теджфел, Дж. Тернер, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.), російських (О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, В. Столін, І. Кон, І. Чеснокова та ін.), та українських (Г. Костюк, П. Чамата, М. Боришевський та ін.) учених. Останнім часом досить поширеними у цьому напрямку є дослідження етнопсихологічної ідентифікації (В.В. Антоненко, М.Й. Боришевський, Ю.О. Михальчук, Л.Е. Орбан-Лембрик, Л.І. Пилипенко, М.І. Пірен, О.В. Шевченко, Т.М. Яблонська).

Постановка проблеми

Ми розглядаємо ідентифікацію як механізм виховання та соціалізації індивіда. Порушення цього процесу можуть призвести до виникнення дисгармоній самосвідомості підліткової особистості, а відтак і до відхилень у її поведінці.

Тому основна мета нашої роботи – розкриття соціально-психологічного потенціалу ідентифікації та особливостей її впливу на становлення особистості.